

Femei deosebite în scripturile evreiești - Heleni haMalka הלני המלכה (Regina Elena), o convertită și înțeleaptă [anul 5784]

Elena din Adiabene, un regat care corespunde aproximativ cu granițele actuale ale teritoriilor curde se numește în ebraică Heleni haMalka (regina). Ea s-a născut spre sfârșitul sec. întâi î.e.n. și era soția regelui Monobaze I, care era fratele ei. În jurul anului 30 e.n. ea s-a convertit la iudaism împreună cu fiul ei, Monobaze II. Ea a avut șapte fii. După Talmud și alte surse evreiești, ea a auzit pentru prima oară despre Israel și despre Tora de la un negustor de bijuterii care a ajuns în Adiabene. Acesta și încă doi care au ajuns și ei acolo, au convins-o să se convertească și ea s-a hotărât s-o facă. Ea s-a convertit în jurul anului 30 e.n.

Heleni nazireată

Ea s-a jurat că dacă fiul ei cel mare, Izates se va întoarce nevătămat din război, ea va deveni nazireată șapte ani, aceasta în ciuda faptului că evreii din diaspora sunt considerați impuri și nu pot practica nazireatul. Iată ce scrie în Talmud, tractatul Nazir 19:b: „Un eveniment despre regina Heleni, care a spus când a plecat fiul ei la război, că dacă se va întoarce cu bine, voi fi nazireată șapte ani. După ce el s-a întors cu bine ea a fost șapte ani nazireată. După ce a venit să stea în Israel și s-a dus să aducă o jertfă, Casa lui Hilel a obligat-o să mai fie nazireată șapte ani”. Cu alte cuvinte, anii în care a fost în străinătate nu sunt luate în calcul. După cei șapte ani ei i-au spus că în acești șapte ani ea era impură și de aceea ea mai trebuie să repete o dată șapte ani – în total paisprezece în afara celor șapte în țara ei.

Importanța filantropiei

Heleni ajută săracii și ajută pe evrei în revolta contra romanilor dinaintea distrugerii Templului și a Ierusalimului. În Talmud, tractatul Baba Batra 11:a ni se povestește că Munbaz (după Rași este numele lui Monabaze, fiul Helenei) a epuizat averea familiei ca să-i ajute pe săraci. În acest fragment din Talmud el ține un fel de discurs în fața familiei în care el dovedește importanța carității. El face o paralelă cu strămoșii lui și spune că mai mult decât cum au adunat și păstrat comorile familiei, le-a făcut el prin filantropie, ajutând pe săracii Ierusalimului. El încheie spunând că ei au adunat averea pentru lumea aceasta, pe când el a făcut-o pentru lumea care vine. De aceea înțelepții din Talmud o consideră o *ṭadeket* תדקת, o femeie perfectă.

La toate acestea se mai adaugă și donațiile uriașe făcute de ea la Templu. În Talmud, tractatul Ioma 37:a-b apare lista donațiilor ei la Templu: „Deasupra porții era un candelabru de aur donat de Heleni. Mai era în Templu o tabelă de aur donată de ea pe care se afla cartea de Tora deschisă la pasajul despre o femeie adulteră (numită în ebraică Sota, Numeri 5:11-31). Când soarele răsărea, candelabrul reflecta razele soarelui și așa toată lumea știa că a venit momentul spunerii rugăciunii de dimineață de Șma Israel”.

Evenimente legate de Heleni în discuțiile de halacha

Prima clarificare despre cum Heleni este amestecată în dispute despre porunci (halacha) între înțelepți noi găsim în Talmud, tractatul Suca 2:b. Aici ni se spune că ea îndeplinea toate mișcările cu precizie, exact așa cum le-au

poruncit înțelepții. Scrie acolo: „Rabi Iehuda a spus despre ea că toate faptele ei le-a făcut după ordinele înțelepților”.

Prima și probabil cea mai cunoscută este disputa despre înălțimea unei *suca* סוכה, colibe tradiționale. Regula este că o *suca* nu poate fi mai înaltă de 20 de *ama* „brațe”, cam 10 metri. Aici începe o dezbatere de halacha între înțelepți în care ea este dată ca model, iar după spusele lui Rabi Iehuda „ea a făcut toate faptele ei după regulile înțelepților” (Talmud, tractatul Suca 2:b). În disputa despre înălțimea unei *suca*, care apare atât în Tosefta cât și în cele două Talmuduri în care Rabi Iehuda susține că o *suca* poate fi mai înaltă de 20 de *ama* „brațe”. El povestește că Heleni avea o *suca* mai înaltă de 20 de *ama* și cu toate acestea intrau în această *suca* și ieșeau din ea bătrâni (înțelepți) și nimeni nu a comentat ceva. Protagonistii i-au spus: „Din cauză că era femeie și femeia nu are obligația de a face o *suca*” (femeile sunt obligate doar la trei mițvot „ase” עשה: jertfa de Pesah, aprinderea lumânărilor de Șabat și *hafrașat hala*, binecuvântarea aluatului). Rabi Iehuda le-a răspuns: Șapte fii a avut, toți învățați și toți stăteau la ea în *suca*” (Talmud, tractatul Suca 1:a).

Și povestea nazireatului ei este o chestie de halacha pentru toți care vor să facă acest gest ca să-l pună în practică. Povestea apare în Mișna, tractatul Nazir 3:6 și în midrașul de halacha Sifri Zuta 6: „Iată o poveste despre Heleni Hamalka. Fiul ei s-a dus la război, iar ea a declarat: dacă fiul meu se va întoarce nevătămat din război, eu voi nazirea șapte ani. Fiul ei s-a întors de la război, iar ea a fost nazireată șapte ani. După șapte ani ea a plecat în Ereț-Israel și Casa lui Hilel i-a spus că trebuie să mai facă șapte ani de nazireat, iar după acești șapte ani ea a fost găsită impură. Așa că în total a făcut nazireat 21 de ani”.

Mormântul Helenei

Heleni Hamalka are mormântul la Ierusalim în zona cunoscută ca „Mormintele regilor” aflat la nord de orașul vechi. El a fost identificat în 1863 de francezul Felicien de Saulcy care a descoperit un sarcofag extrem de monumental pe care scria „Regina Ţorului (Tyrei)” și se află la Muzeul Israelului.

Regina străină convertită și care a fost socotită de înțelepți ca evreică și care a devenit israeliană devotată definitiv atât credinței evreiești – Templul și halachaua – cât și destinului poporului evreu prin revolta contra romanilor. Ea nu a apucat să vadă dezastrul pe care l-au făcut romanii prin distrugerea Templului și a Ierusalimului. Ea a murit înainte de dezastrul în care a fost distrus și mormântul ei. Sarcofagul amintit a supraviețuit într-un mod miraculos.

Ea se alătură femeilor deosebite din aceea perioadă, foarte apreciate de mulți înțelepți, în ciuda stereotipului că femeile pe vremea aceea nu aveau nicio valoare.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Prostituata care s-a căit datorită unui țitit צִיִּית (veșmânt ritual) [anul 5784]

În nucleul poveștii este un *ṭīṭit* ציצית (la plural – *ṭīṭiyot* ציציות), care sunt patru ciucuri care trebuie adăugate la fiecare veșmânt al bărbaților. De obicei ele se adaugă la un fel de maieu și se poartă toată ziua – de la sculare la culcare. Porunca apare în cartea Numeri 15:37-41: „Domnul i-a spus lui Moise astfel, vorbește copiilor lui Israel și spune-le să își facă ciucuri în colțurile hainelor lor, pentru generațiile lor și să pună în ciucurii colțului un fir turcoaz. Și să îl vedeți și să vă aduceți aminte de toate poruncile Domnului și să le înfăptuiți; și să nu umblați după inimile voastre și după ochii voștri, după care vă desfrânați. Ca să vă amintiți și să înfăptuiți toate poruncile Mele și să fiți sfinți pentru Dumnezeul vostru. Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru, care v-am scos din țara Egiptului ca să vă fiu Dumnezeu, Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru”.

Traducerea poveștii

Povestea apare în Talmud, tractatul Menachot 44:a și aproape identic în midrașul de halacha Sifri BeMidbar. Cap. 119. Noi vom traduce versiunea din Talmud:

„O poveste despre cineva care respecta porunca de *ṭīṭit*. El a auzit că este o prostituată într-una din orașele de lângă mare care ia (pentru serviciile ei) patru sute de galbeni. El a stabilit o vizită la ea. Când a sosit timpul a venit și s-a așezat la poartă (ca să aștepte).

Slujitoarea ei a intrat la ea și i-a spus că persoana care a plătit 400 de galbeni a venit și stă la poartă. Ea i-a spus: să intre. El a intrat. Ea i-a oferit șapte paturi, șase de argint și unul de aur. Între fiecare dintre ele erau scări de argint, iar cea superioară era de aur. Ea s-a urcat pe patul cel mai de sus în pielea goală. La fel și el s-a suit gol (în afara *ṭīṭiyoturilor* care au rămas pe el). Dintr-o dată cele patru *ṭīṭiyot* l-au lovit pe față. El a căzut (de sus) și a stat pe podea. La fel și ea, a căzut și a stat pe jos. Ea i-a spus: eu jur pe Gappa Romei (un idol roman) că nu-ți voi da liniște până când nu-mi vei spune ce cusur ai găsit la mine. El i-a spus: eu îți jur că n-am mai văzut o femeie frumoasă ca tine. Însă noi am primit o poruncă de la Dumnezeu care se numește *ṭīṭit* și scrie în ea „ Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru” (Numeri 15:41) de două ori, adică Eu voi pedepsi (pe păcătoși) și Eu îi voi răscumpăra (pe cei care se pocăiesc) de parcă ar fi patru martori care declară contra mea (de două ori câte doi martori la fiecare judecată).

Ea (prostituata) i-a spus: nu îți voi da liniște (jur pe muncă, pe Templu) până când nu-mi vei spune care este numele tău, care este orașul tău, care este numele dascălului tău și care este numele școlii în care tu înveți. El i-a scris și i-a dat-o în mână.

Ea a stat și a împărțit toate proprietățile: o treime la stat, o treime la săraci și o treime și-a lăsat, în afară de acele așternuturi (paturi). A venit la școala lui Rabi Hiyya și i-a spus: dascăle, instruiește-ți studenții despre mine ca să mă convertească. El i-a spus: fata mea, poate ai pus ochii pe unul dintre elevi? Ea a scos biletul din mână și i l-a dat. El i-a spus: du-te și intră în posesia ceea ce ai achiziționat. Acele așternuturi (paturi) pe care le-a întins în

prohibire, acum ea le va întinde în permisiune. Aceasta este răsplata pe lumea această, iar în lumea care vine nu știu câtă recompensă (i se va da)”.

Explicația textului

Povestea începe cu o recunoaștere absolută a forței aproape irezistibile a instinctului sexual. Bărbatul este un școlar Talmudic, un om extrem de credincios. El respectă cu rigoare mișturile (poruncile) Torei. Însă el își concentrează pioșenia mai ales pe una dintre porunci. Pe de altă parte, viciile lui sexuale nu sunt o tentație de moment. Prostituata este extrem de scumpă. Iar el este nevoit să sacrifice o mică avere ca să poată să ajungă la ea. El a trebuit să aștepte ziua în care va fi programat la ea și să facă o călătorie foarte lungă deoarece ea stă într-un „oraș de lângă mare”. Când el a ajuns în sfârșit la ea, a fost nevoit să îndure o jignire și o umilință când a fost tratat să stea lângă ușă până când va fi admis. Nimic din toate acestea nu-l vor împiedica. El pare a fi mai degrabă un posedat. Nu din întâmplare povestea se concentrează pe respectarea uneia dintre porunci, care spune între altele: „Și să vă fie drept ciucuri și să îl vedeți și să vă aduceți aminte de toate poruncile Domnului și să le înfăptuiți; și să nu umblați după inimile voastre și după ochii voștri, după care vă desfrânați” (Numeri 15:39).

Aceasta este printre altele o poveste a dorinței unei femei pentru personalizare și nu doar pentru a fi un obiect de sex.

Acum, când ei stau pe podea unul în fața celuilalt, el recunoaște că ea este cea mai frumoasă femeie pe care el a văzut-o vreodată. El o stabilește în toată demnitatea ei feminină și este în stare să aprecieze frumusețea ei fără a trage cu coada ochiului. Când a intrat la ea, el a rămas amuțit. El era „persoana care a plătit 400 de galbeni”. În continuare ea îi pune o serie de întrebări de identificare, inclusiv cine este profesorul lui. De aici încolo ea trece din lumea impersonalității spre o sferă nouă de personalizare. În momentul în care ea l-a întâlnit pe el ca pe o persoană, ea însăși a devenit o persoană. Iar el a câștigat o inimă nouă și vede cu ochi noi. Acum, mișva de *tițit* este îndeplinită nu numai din punct de vedere ritual, ci ei câștigă și demnitate personală.

Deslușirea poveștii

Unii susțin că această poveste este doar un midraș, aproape o pildă la versetul „să nu umblați după inimile voastre și după ochii voștri” (Numeri 15:39), care apare în fragmentul *tițit*. Povestea poate fi împărțită în două părți egale: în prima parte ea se concentrează pe bărbat, iar a doua pe femeie. În ambele părți este mișcare: în prima bărbatul vine până la femeie, pe când în a doua ea se deplasează la el, mai exact la școala lui și la dascălul lui. În ambele părți la început se fac unele acțiuni financiare: în prima bărbatul adună acea sumă considerabilă ca să-i trimită prostituatei; în a doua, prostituata își împarte averea. După călătorie, amândoi așteaptă să intre. Bărbatul la prostituată ca să-l primească, iar ea la Rabi Hiyya, șeful școlii, ca s-o primească.

Punctul de întoarcere se petrece în momentul în care ambii cad de pe pat pe jos. Această frază creează o simetrie perfectă între bărbat și femeie și indică momentul egalării lor. Aceasta ne semnalează trecerea între cele două părți ale poveștii în care în fiecare există o ierarhie între ei.

În prima parte femeia este superioară bărbatului în mod clar. Acest lucru se dovedește printr-o serie de fapte: eforturile pe care el le depune ca să ajungă la ea – plata în avans, așteptarea să fie programat, iar apoi să fie chemat înăuntru. Așa și în designul din interior în care ea este așezată în patul superior, adică el trebuie să se urce la ea. După ce bărbatul face o călătorie foarte lungă din orașul său în orașul prostituatei, se cațără până la al șaptelea pat și în sfârșit ajunge la mult râvnită prostituată, se împiedică de *tițiyot* (ciucuri), cade jos pe podea împreună cu ea.

Acesta este momentul începerii celei de a doua faze. În acest moment se răstoarnă ierarhia; în primul rând ea jură folosind o expresie luată din lumea romană, străină „Gappa (probabil un idol) Romei” că el să-i spună ce cusur a găsit la frumusețea ei. Această remarcă ne dovedește că ea se află într-o etapă de tranziție: această nesiguranță în calitățile sale nu se potrivește unei prostituate de lux care ia sume uriașe pentru serviciile ei și trebuie făcută programare la ea. În același timp, ea rămâne în teapa ei când se jură într-un mod roman, păgân. Replica bărbatului este tipică a unui om credincios: „Domnul nostru ne-a poruncit o mișva ușoară ...”. Aici răsturnarea balanței

puterilor este desăvârșită și se manifestă în primul rând prin limbaj: ea se debarasează de stilul străin de jurământ și în loc de „Gappa Romei” ea jură pe „munca”, cuvânt care reprezintă slujba preoților din Templu și era o maximă evreiască de jurământ. Mai mult decât atât, din recunoaștere a superiorității credinței evreiești, ea hotărăște să facă *ghiur*, adică convertire la iudaism. Noua ierarhie ajunge la apogeu odată cu venirea ei la Rabi Hiyya și primirea aprobării acestuia. Vorbele sale vin să o poziționeze din nou în ierarhia patriarhală. El îi spune să întindă aceleași așternuturi, însă de data aceasta ele sunt legale și nu de păcat. Aici apare una din atribuțiile soției de a aranja patul și poate este o aluzie la obligația de act sexual a soției devotate într-un limbaj de perifrază.

Mai semnificată este folosirea expresiei „du-te și intră în posesia aceea ce ai achiziționat” עמוד זכה במקוה. Această expresie este folosită în Talmud de obicei de judecători către un soț care se plânge că soția lui nu este virgină. Când judecătorul decide că nu este niciun cusur în virginitatea soției, el folosește această expresie. Folosind această expresie aici, Talmudul se referă la o întorsătură completă prin redarea virginității prostituatei după ce s-a convertit. Prin acest act i s-a șters prostituatei nu numai trecutul imoral, ci și integritatea fizică. Dar mai mult decât atât. Rabi Hiyya, prin această expresie transformă banii plătiți de bărbat în bani de cununie, într-o zestre adusă de mireasă. Femeia, care apare la început ca una extrem de puternică, se transformă în proprietatea bărbatului. Acest comentariu este unul din multe fiind în spirit feminist.

Însă această poveste ne amintește inevitabil de povestea lui Tamar și Iuda din Geneza cap. 38. Evenimentele sunt aproape identice. Atât Tamar, cât și prostituata noastră, îi cere lui Iuda o dovadă, care mai târziu va fi o dovadă a legăturii săvârșite. Într-o altă ordine de idei, povestea amintește puțin și pe cea a lui Rahav din Ierihon, tot o prostituată care se căiește și mai târziu se convertește și devine soția lui Iosua Bin-Nun, urmașul lui Moise.

Această poveste este încă o variantă a eternei povești antice de prostituată care se căiește, face *tesuva* și este numită „sfântă”. Găsim acest soi de povești în toate civilizațiile antice. Cel mai renumit caz de felul acesta este cel al Mariei Magdalena, de care nu este nevoie să detaliez. Ea pare a fi prototip la aceste povești de „sfinte”. Rădăcina cuvântului „sfânt” קדש în limba ebraică a devenit una din cuvintele care înseamnă „curvă” în limba biblică, de exemplu „Să nu fie prostituată dintre fetele lui Israel” (Deuteronom 23:18). În ebraică apare cuvântul Kdeša קדשה. În continuare cuvântul apare și la masculin, Kadesș קדש.

Să nu uităm că bărbatul și-a câștigat răsplata datorită păstrării stricte a unei porunci „mici”, după cum o numește el, de *tițit*, nelepădată nici măcar în patul prostituatei. În fond a fost acest *tițit* cel care a împiedicat săvârșirea unui mare păcat de contact sexual cu prostituata și care a determinat-o pe ea să se căiască și să se convertească.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Beruria ברוריה , cea mai învățată femeie [anul 5783]

Situația femeilor care voiau să învețe în perioada de după distrugerea templului era foarte grea, era aproape imposibil ca ele să învețe. Mulți dintre marii înțelepți erau contra ideii că o femeie poate învăța la fel ca un bărbat. Unele citate ale celor mai combatanți au devenit notorii. Marele înțelept Rabi Eliezer Ben Hyrkanus care era conservator extrem, scrie într-una din pamfletele lui: „Mai bine să se arde cărțile de Tora decât să li se dea femeilor”. El mai spune „Toată înțelepciunea femeilor este pentru fus” (Talmud, Taanit 55:b) și „Cel care își învață fiica Tora, parcă ar învăța-o fleacuri” (Mișna, tractatul Sota 83:44). În ciuda acestor spuse, noi citim în Talmud și midraș despre unele femei extrem de învățate.

Prima dintre ele este și cea mai renumită pentru curajul ei și cea mai învățată pentru capacitatea ei de a stabili halachot (reguli religioase evreiești) datorită învățăturii ei covârșitoare – o sarcină acordată exclusiv bărbaților. Aceasta a fost Beruria (Poate Valeria în latină?) fiica marelui înțelept Tana Rabi Hanina Ben Teradion și soția altui înțelept, Rabi Meir, în perioada restricțiilor împăratului Adrianus și după ele, în deceniul anilor 130 e.n. Toată familia este renumită datorită luptei aprige contra restricțiilor romanilor, care au interzis cultivarea credinței evreiești, învățătura Toraei și chiar și citirea ei. Hanania s-a opus acestor restricții, a continuat să învețe și să citească oamenii din Tora. El și soția lui au fost condamnați la moarte. Una din fiicele lui a fost închisă într-un bordel și forțată să se prostitueze. În Talmud, tractatul Avoda Zara 17:b este descrisă teribila execuție a lui Rabi Hanina pe rug, înfășurat într-un sul de Tora și pus pe foc mic. Este descris dialogul lui arzând cu discipolii lui, apoi atacul de milă al călăului care a întezit focul și la urmă a sărit între flăcări.

Ea mai avea o soră și un frate. În Tosefta, tractatul Kelim 4:17 noi citim despre o dispută între ea și fratele ei, Simeon Ben Hanania, în legătură cu o halacha despre impuritate și puritate. Disputa a fost adusă în fața marilor înțelepți, iar Rabi Iehuda Ben Baba a spus: „Corect a spus fata (lui Rabi Teradion) și nu fiul (Tosefta Kelim Baba Kama 4:17). De aici reiese că ea se pricepea la halahot (legi) legate de puritate și impuritate, care după distrugerea celui de al doilea templu în anul 70 e.n., au pierdut din importanța lor. Dacă în aceste reguli era atât de capabilă, atunci în legile actuale în perioada vieții ei, avea cunoștințe uriașe. O legendă exagerată, ca toate legendele, spune că ea învăța în fiecare zi 300 de halahot de la 300 de profesori, iar cartea genealogică, adică comentariile cărții de „Cronici” din Tanach a învățat-o trei ani și încă nu a terminat (Talmud, Pesachim 62:b). Din toate acestea noi înțelegem că Beruria era o mare cunoscătoare a Tanachului.

Beruria era o mare personalitate nu numai în învățătură, ci și în caracterul ei. Ea era celebră pentru grija ei față de familie, de soțul ei, Rabi Meir, de copii ei, de părinți și de sora ei. O legendă ne povestește că într-o zi de Șabat, când soțul ei era la rugăciune, i-au murit deodată cei doi băieți într-o epidemie. Ea i-a urcat în pod, i-a pus pe pat și i-a acoperit. După ce Rabi Meir s-a întors de la rugăciunea de seară (Maariv), el a întrebat, unde sunt băieții? Ea a răspuns că au plecat și i-a pus în mâini un pahar pentru Havdala (rugăciunea de ieșire din Șabat). S-au așezat la masă și el a întrebat din nou și ea din nou i-a spus că s-au dus la vecini. Atunci ea l-a întrebat: Mai demult a fost la mine cineva și mi-a lăsat un depozit. Astăzi el a venit și mi l-a cerut înapoi. Oare să l-i înapoiez? Rabi Meir îi răspunde: Ce întrebare este asta? Doar tu nu știi că un depozit trebuie restituit? Ea l-a luat de mână spre pod și i-a arătat pe cei doi băieți. Rabi Meir a început să plângă. Beruria i-a spus: de ce plângi, Rabi? Depozitarul a venit să-și primească depozitul, după cum se spune: „Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, să fie numele Dumnezeului binecuvântat” (Yalkut, Mișle 247).

Caracterul ei blând se reflectă din evenimentul următor: Rabi Meir avea niște vecini răi care îl supărau mult, iar el a cerut lui Dumnezeu să-i omoare. Beruria i-a spus: „Ce părere ai despre „Păcătoșii (păcatele) vor pieri de pe pământ” (Psalmi 104:35), și uite-te la sfârșitul versetului „iar cei răi nu vor mai fi”. Mai bine roagă-te să se mântuiască și să nu mai fie răi” (Talmud, Brachot 10:a).

Tot acolo mai găsim și o altă legendă despre o discuție filosofică cu un creștin, care i-a spus: „Scrie „Cântă femeie stearpă care n-a născut” (Isaia 54:1). Ea cântă fiindcă n-a născut?”. Beruria i-a spus „Prostuțule! Uite-te la sfârșitul versetului: „Fiii celei pustiite sunt mai mulți decât fiii femeii penetrate”. Iar ceea ce scrie „n-a născut” înseamnă că n-a născut fiii pentru purgatoriu cum ești tu” (Talmud, Brachot 10:a).

Beruria a ieșit vehement contra celor care defăimau femeile și extremiști în atitudinea lor față de ele. Ca în multe alte privințe ea era plină de ironie față de acești bărbați. Într-o altă legendă ni se povestește despre o întâmplare în care ea îl întâlnește pe înțeleptul Rabi Iose Haglili. El o întreabă: „Care este drumul spre Lod (un oraș în centrul țării)?”. Ea îi răspunde. ”Glili, prostuțule, tu nu știi că înțelepții au spus să nu pălăvrăgești cu femeia? Trebuia să mă întreb, „unde Lod” – și basta”. (Talmud, Eruvin 53:b).

Acestea sunt lucrurile clare pe care noi le știm despre ea. Sunt însă o serie de povești fragmentate în care câteodată Beruria este încurcată cu sora ei sau cu bărbatul ei, Rabi Meir. S-ar putea ca Beruria să-i fi cerut soțului ei s-o salveze pe sora ei din acel bordel, iar el a fost nevoit să intre acolo, un lucru care este considerat a fi un mare păcat, egal cu măncarea interzisă. S-ar putea că el a salvat-o mituind pe paznicul roman. Pe de altă parte, o altă versiune spune că Beruria a păcătuit după dorința cuiva ca să-și ajute sora. Din una din aceste cauze, Rabi Meir – poate împreună cu Beruria – au fost nevoiți să fugă din Roma și din teritoriile romane în Babilon.

Rabi Meir a fost exclus din multe din hotărâri halahatice, fiind elevul celui mai mare eretic al aceluși timp, marele înțelept Tana Elișa Ben Avuia care s-a alăturat romanilor și credinței lor și a rămas amintit ca „altul – *aher* (אחר). Și Rabi Meir este amintit de multe ori sub această poreclă.

Unele din aceste legende au fost adăugate la Talmud de Rași.

Beruria, această femeie incredibilă, învâțată, luptătoare pentru emanciparea femeilor, o adevărată feministă în stil modern, într-o lume masculină, patriarhală, șovinistă, care încerca să înjosească femeile, folosind dictoane ca „Femeile au gândire ușuratică”. Ea, care a trăit acum exact 2000 de ani, s-a confruntat cu cei mai mari înțelepți care abordau de asemenea idei și tratau femeile ca atare.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Homa, frumoasa soție a lui Abaye אשת אביי חומה [anul 5785]

De data aceasta vă prezint o poveste talmudică incredibilă despre o femeie de o frumusețe uluitoare, Homa (o altă versiune este Huma), căsătorită pentru a treia oară cu înțeleptul din Babilon Abaye 278-338) אביי e.n.). Această poveste apare în Talmud, tractatul Ketubot 65:a.

Abaye este un înțelept din cea de a patra generație a înțelepților din Talmud, numiți *amora* אמורא. El era șeful școlii evreiești, *yešiva*, din orașul babilonean Mehoza. După ce el a întâlnit-o pe Homa, o femeie de o frumusețe extraordinară, a hotărât să se căsătorească cu ea, cu toate că a fost avertizat să n-o facă. I s-a amintit că ea a fost declarată o „femeie fatală” cea ce se acordă femeilor cărora le-au murit doi soți. „Femeia fatală” după halacha (legea evreiască). Într-adevăr la începutul poveștii noastre moare și Abaye. Atunci ea merge la tribunalul lui Rava, un alt mare înțelept, coleg cu Abaye. ca să ceară alocația ca văduvă. Rava 278-352) רבא era un înțelept notoriu, șeful școlii din Mehoza. Rava și Abaye erau prieteni și s-au desfășurat multe dispute între cei doi de la care au rămas diferite reguli (halachot). Rava i-a acordat văduvei alocația cerută. Însă ea a mai cerut apoi să se adauge și vinul, o alocație care exista în unele locuri, dacă femeia obișnuia să bea vin. Rava se miră de această cerere, cunoscându-l foarte bine pe Abaye. El îi spune lui Homa: „Eu îl cunosc pe Abaye foarte bine și știu că el nu obișnuia să bea vin”. Însă văduva continuă să susțină: „Crede-mă domnule, el obișnuia să-mi ofere vin în pahare atât de mari”. Când ea a spus „atât de mari”, a ridicat o mână că să arate cât de mari erau paharele. În același moment, i s-a dezvelit tot brațul din haina pe care o purta. Pe vremea aceea acest act era inadmisibil, poate egal într-un fel cu o goliciune totală în zilele noastre. Chiar și astăzi dezvăluirea brațelor poate avea o conotație erotică.

Frumusețea lui Homa era atât de strălucitoare, încât în acel moment „a căzut o lumină în tribunal”, adică sala s-a umplut de lumină. Ideea aceasta că frumusețea unei femei poate aduce lumina se găsește de-a lungul anilor în multe culturi. Dacă Rava i-a aprobat și această cerere, noi credem că probabil așa a fost, însă Talmudul nu spune nimic despre aceasta.

Însă povestea nu se termină aici, ci ea prinde o cotitură bruscă care poate fi considerată destul de anticipată. Talmudul ne povestește, că după acest episod, Rava s-a grăbit să ajungă acasă. El cere soției sale ca ea să se culce cu el imediat. Soția lui Rava nu era o debutantă, ci era fiica renumitului înțelept Rav Hisda (nu-i știm numele, ci doar după cum este numită peste tot „fiica lui Rav Hisda”) și a avut parte de o educație specială. Ea a simțit imediat că ceva nu este ca de obicei cu soțul ei. Ca atare îi apar pe loc suspiciuni. Îi spune lui Rava pe îndelete: „Dragul meu, ce ți-a venit hodoronc-tronc la ce am auzit? Ce ți-a trezit înflăcărarea asta? Povestește-mi ce s-a petrecut astăzi la tribunal. Rava, care nu avea încotro, îi spune: „Homa, văduva lui Abaye, a fost astăzi în tribunal”.

Soției lui Rava aceasta i-a fost de ajuns. Ea a luat primul lucru care i-a căzut la mână – un zăvor cu care se încheie o ladă și a ieșit în vâlvă s-o caute pe Homa. Când a găsit-o în oraș, a început s-o lovească cu zăvorul și nu a încetat până când nu a alungat-o din orașul Mehoza. Ea îi spune: „Nu ți-a fost de ajuns că ai omorât trei soți, tu te-ai repezit și la soțul meu, oare vrei să-i aduci și lui moartea?”.

Până aici povestea care ridică foarte multe întrebări și provocări. Vom analiza doar câteva dintre ele.

Câteva analize despre întâmplările uluitoare din acest eveniment

Una din motivele-temele care acompaniază această poveste ca și o mare parte a literaturii antice este dosirea gândurilor și a emoțiilor. Așa noi ne putem doar închipui ce a simțit regele David când a văzut-o pe Bat Șeva pe acoperiș spălându-se. În literatura talmudică această tendință sporește. Importanta cercetătoare a literaturii ebraice Zohar Șavit susține că literatura talmudică a fost influențată în această tendință de scrierile creștine ale apostolilor care au fost alcătuite înaintea perioadei talmudice. Ea aduce o serie de exemple din care noi vom alege doar una din Noul Testament: „Și a mai zis [Isus], Ceea ce iese din om, aceea îl întinează. Căci dinăuntru, din inima oamenilor, ies gândurile dăunătoare: imoralitatea sexuală, furturile, omorurile, adulterul, lăcomia, actele de răutate, înșelătoria, conduita nerușinată, invidia, blasfemia, trufia și nesăbuiința. Toate aceste lucruri rele vin dinăuntru și îl întinează pe om” (Marcu 7:20-23). Noi citim în evangheliile de nenumărate ori importanța alocată citirii gândurilor, astfel să știm mai bine cele ce vor veni: „Și Isus nu avea încredere în ei, fiindcă le cunoștea viciile” (Ioan 2:24).

După această afirmare, scrierile evreiești din perioada Talmudului ar fi fost influențate de aceste abordări creștine

scriind răspicat despre adulter, invidie, vicii și altele asemănătoare. Povestea noastră arată printre altele că gânduri ascunse ale unui om ies la iveală prin faptele sale. Soția lui Rava, fiica lui Rav Hisda, simte imediat că comportamentul soțului ei este neobișnuit. De unde o fi știut ea că gânduri nepotrivite i-au trecut prin mintea soțului ei? Oare ea observase o schimbare a feței? Poate el a început să viseze? Oare s-a atins de ea în mod diferit decât de obicei? Poate că Rava a alergat la soția lui ca să alunge gândurile la alta? Toate acestea Talmudul nu ni le spune. Ne lasă pe fiecare dintre noi să înțelegem cum vrem.

Cât despre această doamnă nobilă, fiica lui Rav Hisda, noi citim în altă parte din Talmud, în tractatul *levamot* 34:b: „Rava i-a spus fiicei lui Rav Hisda, tu știi că unii înțelepți şușotesc despre tine? Ea i-a spus, eu, tânjeam doar după tine”. Cu alte cuvinte, se bârfea despre ea că a rămas văduvă mulți ani fără să se mărite din nou [cu Rava], pe când ea planifica pas cu pas să se mărite cu Rava.

Interesant că Rav Hisda și-a educat fetele să fie modeste în fața soților lor (Talmud, tractatul *Șabat* 140:b) și le-a dovedit că tocmai lucrurile ținute în taină, ascunse la vedere, inspiră pasiune mai mult decât cele care sunt la vedere. Pe de altă parte, lumea o cunoștea pe Homa ca o femeie seducătoare, ispititoare și letală, una care poate să dea peste cap un cămin cu toată familia. Însă marele mister care rămâne neelucidat este următorul: oare Homa, văduva lui Abaye, a încercat să-l seducă pe colegul soțului ei, care era căsătorit cu o văduvă bogată și frumoasă, după ce a râvnit după el ani de zile? Sau el, Rava, nu a deslușit corect faptele ei? Se mai pune întrebarea dacă dezvelirea brațului lui Homa în tribunal a fost accidental sau a fost un gest brusc de ispitire? Luând în considerare trecutul ei de „femeie fatală” care a îngropat trei soți, Rava era în stare să-și închipuie că ea încearcă să-l seducă – de aceea simțurile i s-au încins în așa fel încât soția lui a simțit imediat acest lucru.

Despre educația fetelor

Talmudul în tractatul *Șabat* ne povestește despre sfaturile pe care marele înțelept Rav Hisda le-a dat fetelor lui în legătură cu comportamentul lor față de bărbați: „Când vă aflați în preajma soților voștri să vă purtați cu modestie. Să nu mâncați prea multă pâine lângă ei, înainte de culcare să nu mâncați ierburi care provoacă miros rău la gură. Noaptea să nu mâncați și să nu beți tare fiindcă ea provoacă diaree, iar când aveți scaun nu mergeți în același loc unde iese soțul vostru. Dacă auziți că cineva bate la ușă, întrebați „Cine este aceasta?” și nu „Cine este acesta?” ca să vadă toți că nu aveți de a face cu alți bărbați”.

Însă Rav Hisda nu se limitează doar la aceste sfaturi. El le explică în detalii și secrete din dormitor: cum să însuflețească dorințele sexuale. El le detailează printr-o prezentare simbolică: el a luat într-o mână o perla, iar în cealaltă o bucată de sol. Perla le-o arată imediat, pe când cealaltă mână a rămas strânsă până când ele l-au implorat să o deschidă. Doar atunci el le arată ce ținea în mâna aceea.

Talmudul nu ne deslușește povestea și nu ne dă tâlcul. Aici, ca de obicei, ne vine în ajutor Rași, care ne dă explicația următoare: „Când soțul tău te pipăie ca să se încingă pentru relații, ține un sân într-o mână și unul în altul, scoate-i sânii ca să-i intensifici jinduirea, însă la locul relației să nu te grăbești ca să i se intensifice pofta iubirii și să te implore”.

Ce învățăm din acest episod?

Acest episod se adaugă la multe altele din Talmud și din midraș din care noi putem învăța o porțiune din viața personală a marilor înțelepți din perioada celui de al doilea Templu și cea care a urmat. Noi descoperim că și ei, oameni de mare credință care ne-au stabilit reguli de viață, aveau vicii și dorințe, sentimente de fidelitate și câteodată chiar râvneau după soția prietenului.

Nu-i de mirare că această poveste îndrăzneată a creat o inspirație la doi dintre stâlpii literaturii moderne ebraice. Primul este poetul național Haim Nahman Bialik în cartea sa monumentală despre legenda evreiască (*agada*). Al doilea este cel mai mare scriitor contemporan, laureat al premiului Nobel la literatură din anul 1966, Șai Agnon, în novela sa „Altă față” *Panim aherot*, inspirată din această poveste.

Într-un limbaj strâns și cu puține cuvinte reușește Talmudul să ne aducă o gamă amplă de pizmă și emoții îmbibate

cu mult umor și să zugrăvească pe înțelepții din Talmud ca persoane obișnuite cu vulnerabilitate umană, care ne duc la o identificare profundă cu ei.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Ima Șalom אִמָּא שְׁלוֹם , o femeie care le-a ținut piept bărbaților din jurul ei [anul 5783]

Ima Șalom este o altă femeie excepțională și extrem de învățată care este amintită de câteva ori în Talmud înfruntând pe unii din marii înțelepți din jurul ei. Ea aparține celei de a doua generații de Tanaim (învățați din Mișna) și a trăit între distrugerea celui de al doilea templu și revolta lui Bar Cohva, la sfârșitul sec. 1 și începutul sec. 2. Ea provenea dintr-o familie aristocrată. Tatăl ei a fost renumitul președinte al Sanhedrinului (Sinedriul) Raban Șimon ben Gamliel (Bătrânul), strănepotul lui Hilel Bătrânul, iar fratele ei un alt înțelept renumit, Raban Gamliel Deyavne, cunoscut din greacă ca Gamaliel II, de asemenea președinte al Sanhedrinului. Soțul ei a fost un alt înțelept renumit, Rabi Eliezer ben Hyrkanos, poate cel mai mare dintre cei cinci elevi renumiți ale uriașului Raban Yohanan ben Zachai, care după distrugerea templului a reorganizat Sanhedrinul la Yavne și a reînnoit iudaismul fără templu. Multe din evenimentele descrise despre Ima Șalom în Talmud sunt legate de fratele ei, de soțul ei sau de amândoi.

Judecătorul corupt

Prima poveste apare în Talmud, în tractatul Șabat 116:b și este despre o conspirație provocată de ea și fratele ei ca să dezvăluie faptul că un filosof și judecător creștin ia mită. Ima Șalom și fratele ei, Raban Gamliel au apărut în fața acestui filosof-judecător prefăcându-se că este un conflict de moștenire între frate și soră. Ea a venit singură la judecător și l-a mituit cu o lampă de aur. Judecătorul s-a pronunțat în favoarea ei spunând să împarte moștenirea. Raban Gamliel i-a spus atunci că în legile noastre scrie că dacă este un frate și o soră, fratele moștenește. Filosoful i-a răspuns: „De când voi ați fost expulzați din țara voastră, Toraua lui Moșe a fost suspendată și schimbată cu o altă carte în care scrie că fratele și sora moștenesc egal”. A doua zi Raban Gamliel i-a adus ca mită un măgar libian. Judecătorul a schimbat sentința în favoarea lui, spunând: „Uite-te la sfârșitul cărții, acolo scrie că nu am venit să scot sau să adaug la legea lui Moșe, iar apoi scrie că dacă este un frate și o soră, fratele moștenește. Ima Șalom a venit la judecător spunându-i: „Luminează-ți spusele ca o lampă”. După ea a venit fratele ei, Raban Gamliel adăugând aluzii despre mită: „A venit măgarul și a lovit cu piciorul lampa”.

Interesant că filosoful se folosește de un verset din Evanghelia: „Să nu credeți că am venit să desființez Legea sau Profeții, n-am venit să desființez ci să împlinesc ...” (Matei 5:17). În orice caz este probabil una din singurele citate din Evanghelia în Talmud. Mulți care cunosc Noul Testament au remarcat că filosoful întoarce sensul frazei pe dos

schimbând un singur cuvânt: în loc de *ci*, el spune *sau*. Una dintre posibilități la această răsturnare este că filosoful a citat din memorie și s-a încurcat. Altă posibilitate este că el a făcut-o intenționat. După opinia unor teologi moderni, mai este o a treia posibilitate că Matei a greșit când l-a citat pe Ieșu. El a vorbit în aramaică. În această limbă, ca și în ebraică *ela* אלא înseamnă ci, iar *la* לא se adaugă la negare „nu ... și nu”. Matei poate nu l-a auzit bine pe Ieșu sau chiar s-a încurcat între cele două prepoziții în aramaică.

Cuptorul lui Achnai תנורו של אכנאי

Aceasta este una din cele mai renumite povești din Talmud în care este o controversă uriașă despre problema dacă oamenii pot stabili halachot (reguli religioase) sau acestea aparțin exclusiv lui Dumnezeu. În fond, este vorba despre baza Toraei Orale. La această confruntare participă mai mulți înțelepți, printre care și cei din familia lui Ima Șalom. În această confruntare s-a mai stabilit un lucru extrem de important – în situație de dispută, ceea ce determină ca o regulă să devină lege este opinia majorității înțelepților care participă la această confruntare. Chestiunea majorității s-a hotărât în urma acceptării regulilor Casei lui Hilel și respingerea ale celor ale Casei lui Șamai care s-a stabilit de majoritatea Sanhedrinului, după reprimarea răscoalei contra romanilor care a avut loc după distrugerea templului care a fost efectuată mai ales de adepții Casei lui Șamai. Iar posibilitatea de a da unor persoane dreptul de a stabili legi egale cu Toraua se bazează, după midraš, pe versetul din Deuteronom 30:12 „Nu este în ceruri” לא בשמים היא, spuse de Dumnezeu prin intermediul lui Moșe.

Un alt lucru care s-a stabilit ca regulă este că s-a terminat vremea minunilor și lumea este condusă prin legi care pot fi schimbate sau actualizate de înțelepți cu o majoritate valabilă.

Totul a început de la o divergență legată de probleme de puritate și impuritate în legătură cu un cuptor, cunoscut sub numele de „Cuptorul lui Achnai”. Toată povestea apare în Talmud, tractatul Bava Meția 59:b și este doar un fragment dintr-o discuție mai amplă numită *onaat devarim* אונאת דברים, adică „frauda lucrurilor”, dar care se referă la jignirea cuiva cu care nu ești de acord chiar dacă el a făcut ceva bun. Nu ai voie în nici un caz să te comporti în felul acesta. Această jignire este văzută ca o fraudă bazată pe versetul „Să nu-l înșeli pe semenul tău și să te temi de Dumnezeu, fiindcă eu sunt Domnul Dumnezeul tău” (Leviticul 25:17). Pe de o parte stătea Rabi Eliezer ben Hyrkanos, iar pe partea cealaltă un grup de *tanaim* înțelepți. Bineînțeles, s-a hotărât ca hotărârea majorității să fie adoptată. Rabi Eliezer ben Hyrkanos n-a vrut să accepte verdictul, așa că el a fost excomunicat, o pedeapsă extrem de gravă.

Tot acolo se mai povestește că Raban Gamliel, președintele Sanhedrinului și fratele lui Ima Șalom, călătorea cu vaporul și marea era extrem de tulburoasă și el a atribuit acest lucru justiției care i se face în urma purtării lui grave față de Rabi Eliezer ben Hyrkanos pe care l-a jignit prin excomunicarea lui nedreaptă. El a spus: „Doamne, Dumnezeule, Tu știi doar că nu în cinstea mea am făcut-o și nu în cinstea tatălui meu, ci în cinstea Ta, ca nu cumva să fie divergențe în Israel”. Atunci marea s-a potolit.

În această uriașă dispută. Ima Șalom era într-o poziție extrem de complicată. Pe de o parte, stătea fratele ei celebru, președinte al Sanhedrinului, strănepot al bătrânului Hilel, Raban Gamliel și pe de altă parte adversarul său faimos, soțul ei iubit și unul din marii învățați al epocii, Rabi Eliezer ben Hyrkanos. Ea era încurcată în această dispută până peste cap și chiar a participat în mod activ la ea. Ima Șalom era foarte îngrijorată ca soțul ei nu cumva să se așterne pe jos închinându-se la rugăciunea de Tahanun la care se obișnuia așa. Ea îl supraveghea constant ca el să nu facă acest gest. Într-o zi și-a îndreptat atenția spre un sărac care bătea la ușa sinagogii și nu a observat că soțul ei a căzut pe burtă la rugăciune. Când ea a văzut aceasta, i-a spus: „Scoală-te că deja l-ai omorât pe fratele meu”. Atunci s-a auzit sunetul unui șofar care venea din casa lui Raban Gamliel, anunțând moartea lui. După aceea Rabi Eliezer a întrebat-o: „De unde știi că rugăciunea mea l-a omorât pe fratele tău?” Ea i-a răspuns: „Așa știam din casa tatălui tatălui meu (adică Hilel): „Toate porțile se închid în afara porților jignirilor-fraudelor”. Ea se referă că amândoi frați vin din aceeași casă și dacă ea cunoștea această poruncă de a nu jigni un înțelept care își dă părerea chiar dacă ea nu este corectă sau valabilă, așa și fratele ei Raban Gamliel trebuia să țină minte de acasă, încă de la bunicul și nu să-l jignească așa pe Rabi Eliezer.

Când a murit Rabi Eliezer erau la el Rabi Akiva și prietenii lui și imediat i-au dezlegat excomunicarea „Rabi Iehoșua

a stat în picioare și a spus „S-a dezlegat excomunicarea, s-a dezlegat excomunicarea” (Talmud, tractatul Sanhedrin 68:a).

Grandoarea lui Ima Șalom, dorința ei de a face dreptate, dar și respectul față de legi chiar dacă sunt aplicate celor mai iubiți semeni, dovedesc o personalitate excepțională, o femeie puternică și independentă care alege calea bună chiar dacă îi pierde pe cei dragi.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Rahel, soția lui Rabi Akiva, cea mai venerată femeie din perioada talmudică [anul 5783]

Povestea lui Rahel este deosebită de povestea lui Beruria, a Yaltei și a majorității celorlalte femei din această epocă. Ea este venerată nu pentru cunoștințele ei sau pentru stăpânirea Toraei, ci datorită devotării ei desăvârșite față de soțul ei, marele înțelept Rabi Akiva.

Rahel este fiica lui Kalba Savua כלבא שבוע, unul din cei mai bogați evrei din epoca distrugerii celui de al doilea templu în anul 70 e.n., unul din cei patru mari magnați din Ierusalim, după cum scrie în midrașul „Eicha Raba”. Așadar ea aparține acestei generații de după templu de la începutul celui de al doilea secol. Din aceeași generație vine și Beruria și iată o cauză bună să se compare cele două mari personalități.

Despre enorma popularitate a Rahelei încă de pe timpul vieții ei, putem învăța de la următorul midraș: „Datorită lui Rabi Akiva, toți săracii vor fi chemați la judecată. Dacă le voi spune, voi de ce nu ați învățat, ei vor spune, deoarece noi suntem săraci. Ei îi vor spune, doar Rabi Akiva era foarte sărac, chiar sărman era. Atunci săracii vor spune, din cauza copiilor noștri. Ei le vor spune, Rabi Akiva avea băieți și fete. Atunci ei le vor spune, fiindcă el a dobândit-o pe Rahel, soția lui” (Avot Derabi Natan, cap.6).

Aceasta este singura sursă în care este amintit numele ei. În toate celelalte noi citim „fiica lui Kalba Savua”. Ea este adorată de înțelepți datorită devotamentului și sacrificiului ei nesfârșit pentru învățătura soțului ei.

Rabi Akiva era un cioban simplu, analfabet care păștea oile lui Kalba Savua. Așa l-a cunoscut fiica lui, Rahel și s-a îndrăgostit de el. În Talmud, tractatul Ketubot 62:b ni se povestește că Rahel s-a îndrăgostit de el spunând că el este „desăvârșit și modest”. Ea i-a spus „eu mă voi mărita cu tine dacă tu vei merge la școală. Akiva a răspuns, da. Ea a spus că vom face o nuntă simplă, cu alte cuvinte se căsătoresc în taină ca familia ei să nu afle. Însă zvonul s-a răspândit, iar tatăl, Kalba Savua a dat-o afară din casă și a dezmoștenit-o de averea care i se cuvenea. Ei dormeau într-o magazie de paie, cu toate că era iarnă. El îi scotea paiele din păr și-i spunea: Dacă puteam, îți cumpăram un „Ierușalaim șel zahav”, adică o bijuterie specială care exista în perioada aceea la Ierușalaim.

El a plecat să învețe 12 ani la Rabi Eliezer și Rabi Iehoșua. După aceea s-a întors acasă și stătea după ușă. El a

auzit-o vorbind cu niște răufăcători și după altă versiune cu un grup de bătrâni. Ei îi spuneau: uite-l pe bărbatul tău, el te-a lăsat de izbeliște 12 ani și tu ești singură. Ea le-a răspuns: dacă mă întreba, îi spuneam să mai rămână 12 ani. Când Akiva a auzit asta, s-a întors la școală și a mai învățat 12 ani.

După aceea el s-a întors acasă cu 24,000 de perechi de elevi după el. Tot poporul a ieșit să-l întâmpine și a ieșit și soția lui ca să fie în fruntea lor. Înțelepții locali au dat-o la o parte. Rabi Akiva le-a spus înțelepților: lăsați-o, fiindcă atât Toraua mea cât și a voastră este de fapt a ei.

Kalba Savua a auzit că ginerele lui este un mare înțelept, „mare în Tora”, a venit în fața înțelepților cerând să fie eliberat de legământul său de a o dezmoșteni. Într-o altă variantă scrie că Kalba Savua a auzit că a ajuns în oraș un om foarte înțelept și s-a gândit să vină la el, poate îl va putea elibera de legământul lui. Rabi Akiva l-a întrebat: când ai făcut legământul știai că el va fi un om mare? Kalba Sava răspunde: nici că va ști un capitol sau o halacha nu mi-am închipuit. Atunci Rabi Akiva i-a spus: eu sunt omul acela. Kalba Savua s-a închinat la pământ, i-a sărutat picioarele și i-a dat jumătate din averea lui.

Fiica lui Rabi Akiva i-a făcut la fel lui Ben Uzai. El era un om simplu și ea l-a determinat să meargă și să învețe Tora. Despre acest lucru oamenii spun un proverb cunoscut: o oaie vine, o oaie merge, faptele mamei sunt ca și faptele fiicei (sau în limba română „așchia nu sare departe de trunchi”).

Aceste variante se află în câteva surse, printre ele: talmudul, tractatul Ketubot 63:a; tractatul Nedarim 50:a; midraș Avot Derabi Natan, cap. 6.

Datorită sacrificiului deplin a Rahelei, tăria ei de a își crește copiii într-o sărăcie cruntă fără bărbat lângă ea, devotament total față de bărbatul ei cu care nu a trăit împreună 24 de ani, Rabi Akiva a ajuns să fie cel mai important înțelept de pe vremea lui și unul din cei mai importanți înțelepți din toate vremurile. El este un *tana* תנא (înțelepții din Mișna din sec. 1-2 e.n.) care a stabilit o mare parte a regulilor iudaismului după care noi trăim și astăzi. În midrașul Avot Derabi Natan, cap. 6 scrie: „Rabi Tarfon îi spune ... Akiva, despre tine se spune „Plânsul râurilor s-a oprit și mistere au ieșit la iveală” (Iov 28:11), adică lucruri ascunse de oameni, el le-a scos la lumină.

După tradiția evreiască Rahel, fiica lui Kalba Savua a murit în orașul Tiberia și a fost înmormântată acolo. După o tradiție din sec. 16 ea este înmormântată chiar în acel oraș, cu toate că musulmanii cred că acolo este un mormânt musulman. În ultima perioadă, mormântul a fost restaurat și este vizitat de mii de evrei.

Rahel, fiica lui Kalba Savua a rămas în memoria poporului evreu datorită înțelepților ca o personalitate extrem de pozitivă, care s-a sacrificat ca soțul ei să învețe, cea mai importantă acțiune pe care un evreu o poate executa. Ea avea capacitatea să vadă în oameni talente pe care alții nu le vedeau. În Israel s-au scris cărți, romane despre ea, s-au compus cântece, așa că și cei care nu o cunoșteau au auzit de ea.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Roaba lui Rabi אמתא דבי רבי [anul 5783]

În primul rând să explicăm titlul. Rabi este supranumele marelui înțelept *tana*, Rabi Iehuda Hanasi, cel care a finalizat și a redactat cartea de Mișna, cea mai importantă carte de drept după Tora. Acest fenomen s-a petrecut în jurul anului 200 e.n. Rabi avea o școală-yeșiva foarte mare deoarece lecțiile sale erau foarte solicitate.

La această școală, ca de altfel la orice altă școală și în zilele noastre erau femei de serviciu care curățau și găteau. Ele veneau din diferite sate și păreau a fi extrem de simple. Însă în realitate nu era așa. Cel puțin una dintre ele, poate este vorba de mai mult de una căci nu știm numele lor, era extrem de înțeleaptă, mai ales în ceea ce privesc probleme de limbaj.

Ca să înțelegem, trebuie să explicăm care era situația limbilor vorbite de evrei atunci. Pe scurt, noi ne referim la ultimii evrei care mai vorbesc limba ebraică ca limbă maternă. Restul foloseau limba aramaică atât la vorbit cât și la scris. Printre cei care știau limba ebraică erau mulți care nu o cunoșteau bine, inclusiv studenții care veneau la renumita școală a lui Rabi.

Sensul unor cuvinte obscure

Renumele ca cunoscătoare absolută a limbii ebraice de către această servitoare era notorie, iar înțelepții și studenții veneau la ea ca să primească explicații despre aceste cuvinte obscure.

Primul cuvânt care este amintit este cuvântul *serughin* (לסירוגין) care este greu de tradus în orice limbă, însemnând ceva apropiat de „alternativ, unul da și unul nu”. Cuvântul nu este biblic și apare în premieră în Talmud.

Al doilea cuvânt, tot din limba Talmudului, este *haloglogot* חלגלוגות sau forma de *parpahin* פרפחין, care amândouă înseamnă „iarbă grasă” sau în limbaj popular „grașiță”.

Al treilea cuvânt este *mesalsei* מסלסל, „ondulează”. Cuvântul este biblic și se află între altele în Proverbi 4:8 de unde a luat-o și roaba: „Prețuiește-o mult și ea te va înălța”. Traducerea nu este făcută cuvânt cu cuvânt ci este tradus sensul propoziției. Primul verb care apare aici este „ondulează” și el se referă la ondularea pământului pentru a construi un meterez de nisip care este pe de o parte un obstacol pentru atacatori, dar pe de altă parte este o piesă care te înalță ca să țintești mai bine.

Al patrulea cuvânt pare a fi cel mai simplu și ușor, însă pentru ei era cel mai greu. Este vorba despre verbul *tite* טאטא „a mătura” și substantivul *matate* מטאטא „o mătură”. Aceste cuvinte apar o singură dată în Vechiul Testament, în cartea lui Isaia 14:23: „... îi voi mătura cu mătura nimicii”.

În Talmudul Babilonean tractatul Roș Hașana 26:b apare lista de mai sus cu explicația că înțelepții care veneau la Rabi nu le cunoșteau.

Povestea întreagă apare în două versiuni: una în Talmudul Babilonian, tractatul Meghila 18:a , iar a doua în Talmud Yerușalmi tractatul Șviit 9:1 sau tractatul Meghila 2:2 . În Talmudul Babilonean sunt patru povești separate, fiecare conținând una dintre cuvinte. În cel israelian, toate apar într-o singură poveste continuă. Noi am ales varianta israeliană fiind mai apropiată de sursă, în care și limbile folosite la aceste discuții sunt cele originale: înțelepții vorbesc aramaică, pe când cele două roabe vorbesc ebraică biblică perfectă, probabil o combinație între cunoașterea limbii sătene de acasă și ameliorarea ei făcută în casa lui Rabi unde ele slujeau având cel mai bun

profesor care se putea găsi, Rabi care stăpânea limba ebraică mai bine ca oricare înțelept-*tana* תנא. Povestea este următoarea:

Un grup de înțelepți a venit la Rabi acasă ca să învețe reguli de politețe și să-și îmbunătățească cunoașterea limbii ebraice. Ei nu se așteptau ca să primească aceste lecții de la roaba superioară a lui Rabi împreună cu o altă roabă de rang mai jos.

Le-a deschis roaba lui Rabi ușa spunându-le, intrați după vârstă, de la cei mai în vârstă în jos (prima lecție de politețe). Ei au început să spună: Dumnealui să intre mai înainte, nu, dumnealui să intre înainte. Așa că au început să intre puțini câte puțini.

Roaba i-a întrebat: De ce intrați în mod alternativ (*serughin-serughin*)?

Unul dintre înțelepți avea buzunarul plin de *halaglogot*, grașiță (iarbă grasă) care i-au căzut pe podea. Atunci roaba (superioară) i-a spus celeilalte: Ia o mătură și mătură grasițele! Iar ea a venit cu o mătură.

[În varianta din Talmudul Babilonean se mai adaugă un episod]

Unul dintre înțelepți se tot scormonea în păr. Roaba l-a întrebat: Până când îți vei ondula *mesalsel* părul?

Această poveste este extraordinară și aproape unică prezentând un episod din viața de zi de zi a oamenilor simpli, nu înțelepți sau demnitari. Înțelepții care au venit la marele înțelept Rabi Iehuda Hanasi, președinte cum a fost și tatăl său, Raban Șimon Ben Gamliel. În locul lecției – sau ca o introducere – ei au avut privilegiul să descopere o țarancă extrem de inteligentă care stând în preajma unui mare înțelept, a reușit să învețe tot ce au venit să primească înțelepții de la marele dascăl. Ea le-a transmis acestea nu într-un mod didactic, ci întâmplător după cum se desfășura primirea lor.

Este clar că roaba, ca și colega ei, erau printre ultimii vorbitori de limba ebraică în unele sate îndepărtate. Înțelepții încercau să-și păstreze această limbă prin învățatură. Ambii au pierdut în ciuda acestor eforturi și în curând toți vor vorbi aramaică sau alte limbi. Această situație a fost în vigoare 1700 de ani.

Roaba poruncește expulzarea cuiva

Această poveste este din Talmudul Babilonean, tractatul Moed Katan 17:a. Roaba lui Rabi a auzit că cineva și-a bătut copilul. Ea a declarat că acest fapt este contrariu poruncii „... să nu pui un obstacol înaintea unui orb” (Leviticul 19:14). În afara faptului că acest verset ne spune că aici este vorba despre un păcat, se poate întâmpla ca copilul să-l lovească înapoi pe părinte și atunci se mai adaugă un păcat și anume „lovirea părinților” care se pedepsește cu moartea. Cu toate că nu toți au fost de acord cu această hotărâre, nici un înțelept nu a anulat-o din respect la cunoașterea legilor de către roabă. Printre ei erau chiar și Rabi și Raban Gamliel. Disputa despre această problemă a continuat printre marii înțelepți și în evul mediu.

Moartea lui Rabi

Această poveste apare în Talmudul Babilonean tractatul Ketubot 104:a. Aici ni se povestește că atunci când Rabi era pe patul de moarte s-a petrecut ceva de neconceput. Rabi era foarte bolnav și suferea mult. În casă era un grup mare de elevi, adepți și alți înțelepți care se rugau încontinuu pentru însănătoșirea lui. Roaba vedea chinul lui de aproape. El suferea de dureri imense de stomac și ieșea des la toaletă. Însă și această acțiune era un efort aparte. El își scotea tefilinele înainte de ieșire și le puneă înapoi la întoarcere. Aceste acțiuni simple îi aduceau dureri foarte mari. Roaba s-a urcat pe acoperiș și s-a rugat: „Cei de sus vor să-l ia pe Rabi, iar cei de jos tânjesc să-l țină. Bine ar fi ca cei de sus să-i învingă pe cei de jos”. După ce a coborât și a văzut că ei nu se opresc din rugăciune, a luat o ceașcă și a aruncat-o pe jos. În momentul în care ceașca s-a spart, înțelepții s-au oprit pentru o clipă de la rugăciune. În aceeași clipă. Rabi a trecut pe lumea cealaltă.

De aici unii înțelepți au dedus că dacă cineva se chinuiește înaintea morții, trebuie să ne rugăm să moară ca să-i ușurăm suferința. Aceasta este în contradicție cu halachaua biblică care interzice eutanasia. Astăzi, evreii respectă

halachaua biblică și nu se roagă pentru o moarte mai rapidă ci pentru însănătoșire până la ultimul moment.

Ce mai știm despre roabă?

Numele ei nu apare nicăieri cu toate că ea este amintită de foarte multe ori în ambele Talmuduri și în câteva midrașim. Denumirea ei, „roaba lui Rabi” trebuie văzută ca un semn de apreciere față de ea.

Cu toate că nu era învățată ca Beruria sau chiar ca și Ima Șalom, ea s-a amestecat în probleme de halacha și chiar dacă de multe ori pleda în contradicție cu legea biblică, multe hotărâri ale ei au fost acceptate de înțelepți, chiar dacă nu întotdeauna s-au stabilit ca o halacha. Noi vedem că ea era foarte isteată și învăța repede din experiență, iar înțelepții îi purtau un respect deosebit.

În midrașul Yalkut Șimoni, 2Samuel 347:151 ni se povestește că ea era și bucătăreasa lui Rabi și chiar dacă ajunsese la vârsta de 92 de ani, avea un simț perfect al gustului mâncărilor.

În Talmudul Babilonean, tractatul Eruvin 53:b scrie că ea vorbea o „limbă deșteaptă”, ceea ce înseamnă două lucruri: pe de o parte vorbea limba înțelepților, numită și „ebraică rabinică” și pe de altă parte vorbea o limbă la nivel înalt.

În cabala ea este amintită ca o rostogolire a moașelor din Egipt care l-au salvat pe Moșe și pe alți primi născuți, salvând astfel poporul evreu de la pierzanie. Ne putem închipui de ce cabala face această paralelă cu roaba lui Rabi.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Soția lui Aba Hilkiya אֲבָא הִלְכִּיָּא [anul 5784]

Ca la multe femei deosebite din Tanach și Talmud, noi nu știm numele soției înțeleptului Aba Hilkiya. Acesta a trăit spre sfârșitul celui de al doilea Templu, în sec. 1 e.n. El era nepotul marelui înțelept Honi Hameaghel (înjurătorul, încercuitorul) care era faimos pentru că se ruga pentru ploi, iar ele veneau în urma rugăciunilor sale. La fel și nepotul său, Aba Hilkiya avea această calitate de a se ruga cu succes pentru ploaie. Povestea acestuia noi o învățăm din Talmud tractatul Taanit 23:a.

Odată, era mare nevoie de ploi, iar înțelepții au trimis doi dintre ei să-l roage pe Aba Hilkiya să ăS-au dus pe câmp unde el lucra ca muncitor salariat. L-au găsit când el prășea. Ei l-au salutat dar el nu le-a răspuns. A lucrat până seara, apoi a adunat niște lemne pentru încălzire, le-a pus împreună cu sapa pe un umăr, iar pe umărul celălalt și-a pus mantaua. Tot drumul el mergea desculț, iar când ajungea la apă își pune pantofii. Când ajungea la ghimpi

desculț își ridică hainele. Când a ajuns la oraș, soția lui a ieșit ca să-l întâmpine. Ea era machiată și dichisită. Când au ajuns acasă, ea a intrat prima, după ea a intrat el și apoi au intrat înțelepții.

După aceea s-au așezat la masă [el, soția și cei doi băieți]. El a feliat o pâine dar nu i-a servit pe oaspeți cu nimic. I-a dat celui mare o felie, iar celui mic două felii. După aceea i-a spus soției: „Eu știu că înțelepții au venit pentru ploaie. Vin-o cu mine pe acoperiș să ne rugăm pentru milă. Poate Domnul se va îndura și ne va aduce ploaia”. Ei s-au urcat pe acoperiș – el într-un colț, iar ea în altul. Au început să vină nori spre colțul în care ea se afla, iar apoi au acoperit cerul și a plouat.

După ce au coborât a început un dialog între înțelepți (Î) și Aba Hilkiya (A):

- De ce ați venit, înțelepților?
- Î. Ne-au trimis înțelepții la dumneavoastră ca să vă rugați pentru milă de ploaie.
- Domnul să fie binecuvântat că nu a fost nevoie de Aba Hilkiya.
- Î. Noi știm că ploaia a venit datorită dumneavoastră. Însă noi vă rugăm să ne explicați câteva fapte care nu au noimă. Când v-am salutat nici măcar nu ne-ați luat în seamă.
- Sunt un angajat salariat și nu vreau să pierd timp de la muncă [să fur timp de la stăpân].
- Î. De ce ați pus lemnele pe un umăr și mantaua pe celălalt umăr?
- Era o manta împrumutată. Eu am împrumutat-o ca s-o port și în niciun caz să car lemne pe ea.
- Î. Oare care-i explicația că tot drumul ați mers desculț, iar când ați ajuns la apă v-ați încălțat?
- Tot drumul eu văd [unde calc]. În apă nu văd.
- Î. Care-i explicația că atunci când ați ajuns la ghimpi ați ridicat hainele?
- Ca ele să nu cumva să se rupă [piciorul oricum se vindecă dacă calc pe ceva].
- Î. De ce când ați ajuns la oraș soția dumneavoastră a ieșit să vă întâmpine pe când ea era împodobită?
- Ca eu să nu pun ochii pe altă femeie.
- Î. De ce ea a intrat prima, după ea dumneata, iar noi la sfârșit?
- Deoarece nu-mi sunteți cunoscuți, adică nu vă cunosc caracterul.
- Î. De ce când ați pus masa nu ne-ați invitat și pe noi?
- Fiindcă nu aveam destulă mâncare și mi-am zis ca nu cumva să fie nevoie să mă refuzați.
- Î. Care este rațiunea că la copilul cel mare i-ați dat o felie, iar la cel mic două felii?
- Cel mare este tot timpul acasă, pe când cel mic este toată ziua la sinagogă (școală).
- Î. Din ce cauză norii de pe colțul soției dumneavoastră s-au urcat înaintea norilor de pe partea dumneavoastră?
- Pentru că soția stă toată ziua acasă și dă pâine săracilor de care ei se bucură imediat. Eu le dau bani, însă așa plăcerea nu vine instantaneu. În afară de asta, au fost tâlhari în cartierul nostru. Eu m-am rugat Domnului să moară, pe când ea s-a rugat ca ei să se căiască și așa au făcut.

Explicația faptelor lui Aba Hilkiya

Răspunsurile lui Aba Hilkiya la întrebările celor doi înțelepți par câteodată foarte ciudate și contradictorii rațiunii noastre. Vom încerca să le dăm o explicație acceptabilă aici. În primul rând, întrebarea despre separarea lemnului de hainele sale pe doi umeri. În ceea ce răspunde el, trebuie să fim atenți nu la fapta că a împrumutat-o, ci că a împrumutat-o ca s-o poarte (mantaua) și nu ca să țină în ea alte obiecte. La încălțatul în apă este clar că se teme să nu calce în apă pe ceva periculos.

La întrebarea despre ieșirea soției sale împodobită ca să-l întâmpine, el răspunde referindu-se la altceva decât intenția lor. Întrebarea se referă la o problemă de halacha legată de femeie, pe când el răspunde despre el însuși – ca el să nu se uite la altele.

La întrebarea despre ordinea intrării în casă, răspunsul lui pare logic, mai ales pentru zilele acelea. El le răspunde că „nu-mi sunteți cunoscuți”, adică eu nu vă cunosc comportamentul – mai ales față de femei – și de aceea am vrut să o îndepărtiez de voi. În felul acesta s-a produs o ordine cu totul neobișnuită pentru acele vremuri: întâi femeia, pe urmă gazda și la urmă oaspeții. Ordinea normală atunci era că el, gazda, trebuie să fie primul. În acest

caz, oricum soția și oaspeții se apropiau.

La ultima întrebare despre norii care au venit întâi spre soție, iarăși răspunsul nu s-a referit la o întrebare crucială de halacha, legată de rugăciunea femeilor.

Personajul soției lui Aba Hilkiya în chestiuni de halacha

Este clar că personajul principal al acestei povești este soția lui Aba Hilkiya și nu el. Toate problemele de halacha care apar aici într-un mod tainic se referă la faptele soției și nu ale soțului. Doar noi știm că niciodată înțelepții din Talmud nu vor aduce o poveste din viața cuiva dacă nu are o valoare de halacha și de învățătură. Chiar dacă ea apare în mod discret aici, noi trebuie s-o deslușim.

Ieșirea femeii afară

Prima problemă este ieșirea unei femei pe străzi și mai ales ieșirea ei împodobită și machiată. În midraș Tanhuma ni se spune că înțelepții interzic felul acesta de a ieși cu bijuterii pe ea. Însă Talmudul interzice doar de Șabat acest lucru și nu în timpul săptămânii. Rambam (Spania, Israel sec.12) explică că „femeia trebuie odată sau de două ori pe lună să iasă să-și viziteze tatăl sau să meargă să compătimească pe cineva din cauza unei nenorociri, dar este indecent ca femeia să iasă să se învârtască pe străzi. Soțul trebuie s-o împiedice să iasă mai mult de o dată sau două ori pe lună; restul ea trebuie să stea în casă” (Rambam, Hilchot Ișut). Despre bijuterii și machiaj nici nu se amintește. Din contră, în Talmud tractatul Șabat 80:a ni se povestește despre unele femei „perfecte” care erau acoperite din cap până în picioare și lăsau doar un ochi descoperit. Chiar și acest ochi ele îl machiau.

Soția lui Aba Hilkiya nu a respectat regulile și legea, ieșind să-l întâmpine machiată și împodobită. Dacă bărbatul trage cu ochiul, după cum a persistat Aba Hilkiya nu este treaba femeii ca să încerce să-l împiedice păcătuiind prin ieșirea în stradă. Însă este clar că Aba Hilkiya o apără cu toate forțele, poate singurul fapt pozitiv din acest eveniment.

Mai este o problemă cu ieșirea femeilor în stradă. Înțelepții au atras atenția că aceste reguli nu sunt păstrate de „Femeia de valoare” *Ešet Hail* אשה חיל lui Solomon din Proverbi cap. 31, în care ea se învârtă peste tot: „Ea este asemenea corăbiilor unui negustor, de departe își aduce hrana (versetul 14); „Ea se gândește la un teren și îl cumpără, iar din munca ei plantează o vie” (versetul 16); „Ea face haine de in și le vinde și le dă centuri negustorilor” (versetul 24).

Acceptarea rugăciunii femeilor

A doua problemă este urcarea ei pe acoperiș ca să se roage pentru ploaie împreună cu soțul și riposta Domnului la această rugăciune, norii venind mai întâi spre ea și pe urmă spre soțul ei. Însă rămâne o întrebare crucială, dacă femeile au voie să se roage sau mai exact dacă au și ele obligația de rugăciune. În Mișna scrie: „Femei, sclavi și copii sunt scutiți de Kriat Șma și de Tefilin. Însă ei au obligația de rugăciune, mezuză și Birkat Hamazon (binecuvântarea mâncării)” (Mișna tractatul Brachot 3:3). De aici reiese că obligația rugăciunii se aplică și la femei. Problema este măsura obligației: oare ele sunt obligate să se roage „Șmone esre” de trei ori pe zi sau este de ajuns o singură dată? Din Mișna reiese că ele sunt obligate exact ca bărbații, la fel și din Talmud.

Există cu toate acestea o dispută uriașă între doi mari înțelepți care au stabilit și halacha: Rambam, care susține că rugăciunea este una din mișvoturile din Tora (*deoraita* דאורייתא) care este obligată odată pe zi. El susține că rugăciunea este una din cele 248 de mișvot אשה. În acest caz obligativitatea femeilor este parțială. Ramban însă spune că rugăciunea nu este o lege din Tora, ci un decret dat de *sofrim* (*derabanan* דרבנן), înțelepții care s-au întors din Babilon împreună cu Ezra și nu este deloc obligatorie. În cazul acesta femeile sunt egale cu bărbații.

Din cauză că rugăciunea aparține la „mișvoturi care depind de timp” (nu la orice oră poți să te rogi) se pune întrebarea de ce femeile sunt obligate să se roage, deoarece ele nu sunt obligate la celelalte mișvoturi care depind de timp. După concluzia lui Rambam, rugăciunea este o chestiune din suflet și cu suflet și nu ceva care depinde de

timp. Este vorba despre o obligativitate fundamentală legată de poziția omului față de Dumnezeu. Este știut că una din țelurile rugăciunii, încă din zilele când era în formă de jertfe la Templu, este să-l apropie pe om de Dumnezeu.

În Talmud găsim mai multe exemple de rugăciuni ale femeilor. Printre cele mai remarcabile este rugăciunea lui Lea când ea mulțumește Domnului. Ea se confesează Domnului, care este considerată tot o rugăciune (Geneza 30:16, 18).

O altă rugăciune nu mai puțin renumită este cea a Hanei/Ana, mama lui Samuel (1Samuel 2:1-10). În Talmud scrie că toate regulile unei rugăciuni sunt îndeplinite în această rugăciune: 1. Ea trebuie să-și fixeze inima spre Domnul; 2. Trebuie să-și miște buzele; 3. Vocea nu este voie să se audă. La rugăciunea Hanei se îndeplinesc toate aceste reguli.

Al treilea exemplu remarcabil este soția lui Aba Hilkiya, la care Domnul îi răspunde prima înaintea soțului ei, deoarece El agreează mai mult rugăciunea ei. Și Aba Hilkiya știe acest lucru și de aceea el nu se roagă pentru ploaie fără ea. Explicația lui cu săracii sunt o dovadă al acceptării acestei rugăciuni de Domnul.

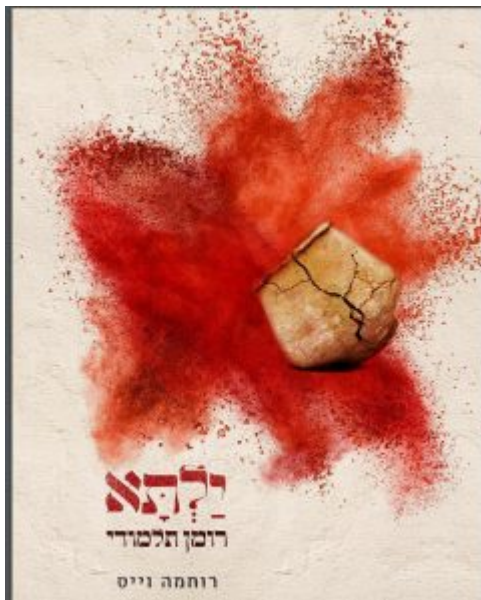
Integritatea cuplului în căsnicie

În toată această poveste, noi vedem o pereche care duce o viață exemplară cu relații excelente între ei, care este probabil cea mai importantă faptă din toate – o relație conjugală perfectă. De-a lungul întregii povești, relațiile lor reciproce sunt exemplare, după cum este anticipat de la o pereche căsătorită. Ea iese să-și întâmpine soțul pusă la patru ace când el se întoarce de la muncă. Ea nu comentează deschiderea casei în fața unor străini, nici felul în care împarte Aba Hilkiya mâncarea între cei doi frați și lăsarea oaspeților nemâncați. Ea se urcă cu el pe acoperiș fără comentarii ca să se roage împreună, iar când vine norul întâi la ea, nu se laudă cu acest lucru.

Pe de altă parte, Aba Hilkiya nu îi găsește niciun cusur în comportamentul ei, chiar și când el este contrar halachai. Este o pereche exemplară, așa cum dorește virtutea unei perechi și fidelitatea lor conjugală. O căsnicie fericită între un bărbat și o femeie este temelia unui trai corect și fericit. Sărăcia lor nu afectează absolut deloc această idilă perfectă.

În concluzie, noi o vedem pe soția lui Aba Hilkiya ca o femeie puternică, modernă într-un fel pentru epoca ei, pe care soțul ei o admiră. Ca rezultat al acestei situații, ea devine un model care a întărit halachaua fără surle și trâmbițe, iar în unele cazuri a deschis încă o poartă pentru noi discuții și controverse.

Femei deosebite în scripturile evreiești - Yalta חַלְיָהּ, cea mai înverșunată feministă din Talmud [anul 5783]

Yalta este alături de Beruria una din foarte puținele femei din Talmud care sunt amintite cu numele lor. Marea majoritate apar ca „fiica lui ...” sau „soția lui ...”. Cele două femei seamănă cumva, atât în devotamentul lor pentru a lupta pentru eliberarea femeilor de prejudecăți, cât și prin înțelepciunea și cunoștințele lor. Ele luptau contra atitudinilor șoviniste ale bărbaților – un țel comun, dar luptând cu arme diferite. În timp ce Beruria folosea mai mult cunoștințele ei vaste și încerca să convingă interlocutorii, Yalta în afara cunoștințelor folosea și violența fizică și un limbaj licențios pentru a se confrunța cu aceste anomalii.

Cele două femei au trăit în locuri diferite și în perioade diferite. Pe când Beruria a trăit în sec. 2 în Israelul de după al doilea templu, Yalta a trăit în exil, *galut*, adică în Babilon în sec. 3. Ea era fata unu mare înțelept din Babilon, Raba bar Avuya, elevul marelui Rabi Aba bar Aybo, care aparține generației a doua de *amoraim* (înțelepții din Talmudul Babilonean de după distrugerea templului) din anii 200 e.n. Raba bar Avuya, în afară de academia pe care o conducea, a fost numit și judecător și Av Bet Din. Una dintre fetele lui a devenit una din cele mai celebre femei din Talmud – Yalta ילתא.

Soțul ei, Rav Nahman bar Iakov era un elev al tatălui ei, Raba bar Avuya. Amândoi erau probabil din grupul exilaților din Israel. Rav Nahman era un tip ciudat cu un caracter dur, un om influent, însă și înfumurat cu un simț de superioritate față de semenii lui. În ciuda acestui caracter el a reușit în carieră. Era un dascăl extrem de apreciat, șeful renumitei academii din Nehardea, judecător și Av Bet Din. După ce o altă academie condusă de fostul său dascăl Raba bar Avuya a fost distrusă el a transmis postul de dascăl și șef al academiei sale fostului său profesor. În revanșă, acesta și-a dăruit fiica să se mărite cu Rav Nahman. El a făcut o „afacere” grozavă intrând într-o familie extrem de înstărită în ciuda caracterului dur al soției sale, Yalta.

Din prima poveste despre ea noi învățăm despre felul ei sever, uneori violent de a aborda unele divergențe. Această întâmplare se află în Talmud, tractatul Berachot 51:b. Personajul principal este Ulla, un înțelept – *amora* – din Ereț Israel care vine în vizită în Babilon. De-a lungul perioadei Talmudului erau vizite reciproce între evreii din cele două țări, cu toate că ele aparțineau la cuceritori diferiți: Israel era romană, cel puțin în prima parte, iar Babilon aparținea Imperiului Persian. Ambele au fost cucerite în sec. 6 de arabi.

Povestea se ocupă de divergențele care existau între înțelepți în legătură cu paharul de binecuvântare. Există un obicei de a trece printre oaspeți acest pahar, fapt controversat atunci (și astăzi, unii practică, iar alții nu). Ulla a venit în vizită la Rav Nahman, au mâncat și au făcut binecuvântarea de după masă. Ulla a luat paharul (cu vin) de binecuvântare și i-a dat-o lui Rav Nahman. Acesta i-a spus: „Nu crezi să-i dai un pahar și Yaltei?”. Ulla i-a răspuns printr-un verset din Tora, din Deuteronom 7:13, care după descifrarea unor înțelepți cum este Rabi Iohanan, spune că numai un bărbat poate primi binecuvântările din acest verset deoarece versetul este scris la masculin. Refuzul lui Ulla să-i dea paharul de binecuvântare a înfuriat-o pe Yalta. Ea s-a urcat la camera de vin și a spart 400 de butoaie cu vin. Când apare în Talmud numărul de 400 este aluzie la un număr foarte mare. Acest gest l-a umilit pe

Ulla, iar el a ripostat spunând că dacă ar umple un alt pahar ea nu ar putea binecuvânta pe el, adică nu are nicio valoare. La această jignire grosolană ea nu rămâne datoră și-i ripostează printr-un dicton și mai jignitor care spune cam așa: „Nomazii (cei care trec din loc în loc) aduc numai vorbe, iar zdrențele (care înseamnă și oameni proști care încurcă Tanachul) aduc numai ploșnițe”. Sunt multe posibilități să înțelegem cele spuse de Yalta; poate unii oameni ca Ulla nu știu Tanach și așa le-a încurcat și Ulla, dar poate că și hoinarii sunt murdari și aduc ploșnițe.

Jignirile reciproce au continuat, Ulla susținând că binecuvântarea făcută de o femeie nu are nicio valoare, iar ea spunând versete din care reiese că el este un prost. Rav Nahman a încercat să-i liniștească propunând lui Ulla să-i ofere Yaltei un alt pahar. Nicio șansă ca el să facă așa ceva.

Noi putem deduce de aici atitudinea șovinistă a lui Ulla față de femei și pe de altă parte convingerea desăvârșită a Yaltei de a se contrazice chiar și cu violență la așa un comportament. Noi putem găsi în această poveste o critică tainică la acești înțelepți care nu acceptă să dea paharul de binecuvântare în mâna femeilor cu toate că nu este interzis din Tora sau *derabanan*, de înțelepți. Pe de altă parte și Yalta este cumva criticată pentru impulsivitatea ei, în timp ce bărbații rămâneau foarte calmi.

Ea a fost foarte bine educată de tatăl ei, așa că s-a amestecat și în probleme de *halacha* (reguli religioase evreiești). Povestea apare în Talmud, tractatul Hulin 109:b și se referă la mișnaua care se ocupă cu interdicția de a mânca carne și lapte împreună. Yalta susține că în Tora, față de fiecare interdicție este și o permisiune. Ea dă multe exemple, printre care: este interzis de a mânca sânge, dar este permis ficatul; femeie măritată – nu, femeie divorțată cu bărbatul în viață – da, soția fratelui – nu, *yevama*, adică răscumpărată – da. În continuare ea îi cere soțului, Rabi Nahman să mănânce carne cu lapte. El, ca să-i facă plăcere, ordonă să i se aducă sfârc de vacă, care este foarte controversat dacă este permis sau nu. În principiu, dacă este prăjit în întregime este interzis, iar dacă este gătit tăiat este permis. Rași spune că Rabi Nahman a făcut un compromis și i-a dat unul prăjit întreg ca ea să simtă gustul. Aceste provocări pe marginile regulilor este caracteristică Yaltei. Ea s-a ocupat mai ales de marea problemă numită *nida* (menstruație). În multe cazuri ea a participat la adunări de înțelepți, un lucru de neînchipuit nu numai atunci, dar și astăzi. Având cunoștințe largi în medicină pentru perioada aceea, ea a încercat să se concentreze pe nepotrivirea unora din regulile evreiești la realitatea medicală în cea ce privește problemele de menstruație. Acest episod din tractatul Nida 20:b și Ghitin 67:b a rămas actual și în zilele noastre.

Foarte interesant este comportamentul soțului ei, Rabi Nahman, care era departe de a fi un feminist. Atitudinea lui față de femei era total diferită de cea pe care o avea față de soția lui, Yalta. În tractatul Beița 25:b ni se povestește că el i-a permis Yaltei de Șabat să fie cărată într-o lectică ca să se întâlnească cu discipolii ei. Acest lucru este strict interzis de Șabat.

Spre deosebire, comportamentul lui față de femei este dea dreptul misogin. El sluja și ca judecător, iar dacă o femeie făcea plângere că i s-a furat ceva, el le respingea spunând „ea este o femeie nostimă”. În tractatul Meghila 41:b el acuză profeți pentru simplul păcat că sunt femei spunând: „Cele două profetese, Devora și Hulda, au nume urâte, prima însemnând *albină*, iar a doua *șobolan*”. Chiar dacă ele au fost unse de Dumnezeu, ele nu au după părerea lui voie să apară în public, spre deosebire de soția lui.

Dacă el s-a referit în felul acesta la cele două profetese, ne putem imagina cum a tratat pe roabele lui. Se pune întrebarea în acest caz, cum putea el s-o susțină pe soția lui, care era orgolioasă, violentă, pofticioasă, încrezută și multe altele? Un răspuns posibil este că ar fi iubit-o atât de mult încât să-i stea de partea ei cu orice preț. Ipoteza aceasta este greșită după ce citim următorul eveniment din tractatul Ioma 18:b. În timpul unei vizite în orașul Shchenziv el a cerut gazdei să-i aducă o femeie care poate în timpul șederii lui în oraș să-i provoace cea ce-i provoacă soția lui. Planul lui era să divorțeze înainte de a se întoarce din călătorie.

Poate că atracția nu a fost datorită iubirii ci poate datorită poziției proto-feministe uriașe a Yaltei? Feministi apreciază ideile revoluționare ale Yaltei legate de *nida*, adică regulile evreiești legate de perioada de menstruație (tractatul Nida 20:b), și chiar și rabini moderni cântă ode Yaltei la aceste idei.

Oricât am căuta răspunsuri nu putem evita să recunoaștem că probabil ceea ce l-au atras pe Rabi Nahman la ea în ciuda caracterului ei complicat.